HOHØJ - STORHØJEN I LANDSKABET

Danmarks største gravhøj

Med en diameter på 72 m og en højde på 12 m har Hohøj i størrelse sine nærmeste paralleller i de to kongehøje fra 900-tallet i Jelling. Men var Hohøj også fra vikingetiden ?

Hohøj blev fredet i 1898, men er først undersøgt arkæologisk i 1997. Her blev der gravet et stykke ind i sydsiden for at datere og undersøge højens opbygning. Udgravningen blev ikke ført til højcentrum, da højens grave herved kunne bevares urørte.

Højfodens stenfundament under udgravningen.

Hohøj i nyere tid

I 1840´erne foreslog digterpræsten St. St. Blicher at benytte Hohøj-området til folkemøder. Ideen blev dog først realiseret i 1912 – 64 år efter hans død - og året efter stiftedes "Hohøj-komiteen". Frem til 1938 gæstede tusinder de store folkemøder med fællessang, og der afholdes stadig grundlovsmøder på Hohøj. Stenen på den nærliggende „Lushøj" minder om Blicher.

Hohøj - Danmarks største gravhøj.

Hohøjs alder og opbygning

Undersøgelser har vist at højen er opført i ældre bronzealder, ca 1.400 f. Kr. Hohøj er således Danmarks største bronzealderhøj.

Som første byggefase har man på bakketoppen for ca 3.500 år siden anlagt et plant jordfundament. Det var udadtil støttet med en vold af store sten, som stabiliserede den efterfølgende højopbygning. Til den monumentale gravhøj er der i alt brugt næsten 20.000 m^3 græstørv – det svarer til græstørv fra 37 fodboldbaner.

Detalje af Hohøjs tørveopbyggede indre.

Fra Hohøj-mødet 6/7–1919. Her samlede hovedtaleren Jeppe Åkjær 6.000 mennesker.

JERNALDERBOPLADSEN VED HOHØJ

Jernalderhusets omrids under de øverste jordlag .

Brugstid og hustype

Udgravningerne viste, at bopladsen var fra den førromerske jernalder (500 f.kr. - år 0). Husene var ca 17 x 5 m store og med to rækker tagbærende stolper. Denne byggeform er den almindelige i jernalderen.

Bopladsen benyttes samtidig med den yngre dyrkningsfase af markerne i Alstrup Krat. Samhørigheden understreges også af et nordvendt vejspor fra bopladsen mod markerne.

Landsbyen under marken

Da der tidligere var fundet potteskår og andet bopladsmateriale, iværksattes der i 1997-98 udgravninger på græsgangen mellem Hohøj og de to mindre høje, Taskhøj og Grønhøj. Bopladsen viste sig at dække et ca 7.000 m^2 stort areal, med spor af 6 forskellige jernaldergårde placeret tæt ved hinanden. Af bevaringshensyn blev kun én af jernalderlandsbyens gårde helt udgravet.

Udgravning af husets tagbærende stolper.

DE SMÅ, MEN SPÆNDENDE GRAVHØJE

Stenpakket bronzealderurne fra høj nr. 5.

16 mindre gravhøje

Omkring Hohøj ligger 5 langt mindre gravhøje, og i udkanten af Alstrup Krats oldtidsmarker ligger yderligere 11 småhøje, hvoraf 3 blev undersøgt.

Til trods for højenes ringe størrelse – under 10 m i diameter og ½ m's højde – indeholdt de intakte gravanlæg med urner og gravgaver fra både bronzealder og tidlig jernalder.

Prøveudtagning i udgravningen. Indrammet en bronzeknap fra kistegraven i høj nr. 5.

Grave gennem 2.000 år

På bagsidens kort ses højene i Alstrup Krat. I høj nr. 4 og 5 blev der fundet en kistegrav fra ældre bronzealder (1.800 – 1.500 f. Kr.). I høj nr. 5 var der senere desuden nedsat to gravurner, henholdsvis i yngre bronzealder (ca 700 f.Kr.) og sen førromersk jernalder omkring år 0. Småhøjene repræsenterer således en forbløffende lang brugsperiode på henimod to årtusinder. De tre gravlagte i høj nr. 5 kunne identificeres som 20 - 35 årige kvinder.

FORHISTORISKE MARKER I ALSTRUP KRAT

Terrassekanter fra danmarks måske bedst bevarede forhistoriske marker i Alstrup Krat.

Den bevarende skov

At oldtidsmarkerne er bevaret skyldes skånsom naturskovdrift uden megen genplantning. Markfelterne er synlige i kraft af skelvoldene og de indtil 2 m høje terrassekanter, som omgiver markerne. Herved dannes – se kortet på bagsiden – en kompliceret mosaik af marker på 250 – 3.000 m^2.

Snit gennem terrassekant med gamle muldlag.

Depot af afrømmede sten i et markskel.

Markernes to brugsfaser

I Danmark kendes ca. 250 mere eller mindre synlige agerlokaliteter. Kun få kan dog måle sig med markerne i Alstrup Krat, som bedst opleves i lavt skrålys.

Undersøgelserne viste, at markerne har haft to brugsfaser: De er anlagt i slutningen af stenalderen (ca 2.000 f.Kr.) og genopdyrket i tiden fra yngre bronzealder til tidlig jernalder (750 f.Kr. – år 0).

Der er således tidsmæssigt sammenfald mellem bopladsen, gravhøjene og markerne. Vejen fra bopladsen kan også følges mellem markerne imod den nærliggende kvægfold.

Markskel og afgrøde

Markskellene er opstået på forskellig vis. De enkelte skelvolde på jævnt terræn er opstået gennem jordtilfygning omkring bevoksning og afrømmede marksten i skellet.Terrassekanterne på mere skrånende terræn er dannet ved til- og frapløjning med oldtidens simple plov, der kaldes en ard.

Analyser af pollen har vist, at der på markerne bl.a. blev dyrket simple byg- og havresorter, samt måske hamp, humle og boghvede.

Hjørne af oldtidsmark i lav efterårssol.

ØVRIGE KULTURSPOR

Kvægfold og fægang

Nordvest for markerne ligger en ca 60 m lang og indtil 1,3 m høj, krum jordvold, som sandsynligvis har udgjort den ene side af en ca 800 m^2 stor kvægfold (1). En drivvej (2) sigter gennem markerne mod bopladsen øst for Hohøj. Fra dyrefolden kunne dyrene fordeles på de nærliggende græsningsarealer.

Snit gennem kvægfoldens jordvold.

Gammel hulvej afskåret af yngre og dybere spor.

Hulveje og vejdæmninger

Vejsporene i Alstrup Krat har måske rødder helt tilbage til oldtiden. Det kuperede og stærkt skrånende terræn gav kun få muligheder for placering af vejene, som gradvist blev slidt ned i terrænet.

I skråningen omkring Marenmøllebækdalen løber adskillige hulveje (3). Flere veje udmunder i vejdæmninger (4), som leder den vejfarende „tørskoet" over dalbunden. Hulvejene sigter alle mod det sted, hvor Alstrupvej den dag i dag krydser Marenmøllebækdalen. Her skjuler engen sikkert resterne af en bro eller et vadested.

Middelalder og nyere tid

Ved nordsiden af Marenmøllebæk – lige øst for Alstrupvej – har en af områdets første vandmøller ligget. Møllen stammer sandsynligvis fra den tidlige middelalder omkring år 1200. En krum jordvold opdæmmede her bækken til en mølledam for den lille vandmølle, hvis omrids stadig tegner sig på toppen af mølledæmningen.

I Alstrup Krat ses også talrige små og nu sammenskredne nedgravninger i skovbunden. Det er brandgruber fra fremstilling af trækul. Et større hul (5) repræsenterer en kalkovn fra 1400-1500-tallet, hvor Mariager udbygges kraftigt.

Middelalderens mølletomt ved Marenmøllebæk.

Indgravede tyske vognskjul fra 2. verdenskrig.

Spor fra 2 krige

Både 1864-krigen med prøjserne og 2. Verdenskrig satte lokale spor. Først foretog de prøjsiske besættelsestropper en stor og resultatløs „skattegravning„ i Hohøj.

I 1944 benyttede de tyske tropper højen som lytte- og observationspost. Sporene af disse aktiviteter er ikke synlige i dag. Til gengæld ses de mange vognskjul (6) for besættelsesmagtens køretøjer, som blev indgravet i skrænterne langs skovvejen fra Havndalvej til Hohøj.

Morgenstemning i Alstrup Krat.

VELKOMMEN TIL ALSTRUP KRAT OG HOHØJ

Det gamle istidslandskab

Mange mener, at Mariager Fjord er Danmarks smukkeste fjord. Det kupererede terræn med stejle skrænter imod den indtil 28 m dybe fjord frembyder mange muligheder for enestående naturoplevelser.

Fjorden og landskabet er formet af gletschere under den sidste istid for mere end 13.000 år siden. Efterfølgende, da det blev varmere og isen smeltede, aftrundede og erooderede smeltevandet landskabet.

Mariager Fjord ved Bramslev Bakker.

Udsigten fra Hohøj over landskabet imod syd.

Landskab og skov i dag

Med sine 110 m over havet er Hohøj ligge øst for Mariager by det højeste punkt langs fjorden. Fra det geodætiske målepunkt i højens top kan man i klart vejr overskue næsten 75 km af det omliggende morænelandskab med fjord, skove, marker, samt pletter af hede og gammel overdrevsbevoksning. Udsigten fra Hohøj dyder også på 28 kirker.

Nutidens landskab er et menneskeprægget kulturlandskab. Naturskoven, som voksede op i løbet af stenaldaren, er nu for en stor del afløst af nåletræsplantager, marker og bebyggelse.

En undtagelse er dog den stemningsfyldte og krogede bøgeskov i Alstrup Krat på skråningerne nord for Hohøj. Her er der bevaret et stykke landskab næsten urørt siden oldtiden, hvor træerne vidner om ældgammel skovdrift.

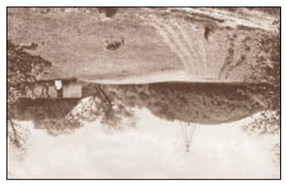

Hohøj ca 1910.

Hohøj i nyere tid

I 1840´erne foreslog digterpræsten St. St. Blicher at benytte Hohøj-området til folkemøder. Ideen blev dog først realiseret i 1912 – 64 år efter hans død - og året efter stiftedes "Hohøj-komiteen". Frem til 1938 gæstede tusinder de store folkemøder med fællessang, og der afholdes stadig grundlovsmøder på Hohøj. Stenen på den nærliggende „Lushøj" minder om Blicher.

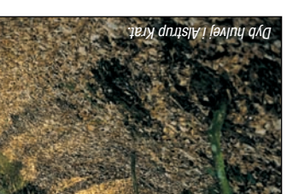

Udgravningssnit i Hohøj, 1998.

Rundt om Hohøj

Den store gravhøj har gennem generationer været et velkendt udflugtsmål i sig selv – både for udsigtens skyld og som mødeplads. Men først i 1990'erne blev det erkendt, at skovene omkring den rummer uanseelig mange og forskellige kulturspor fra oldtid og til nutid. Her er det muligt at se og forstå, hvorledes mennesket gennem tiden har udnyttet og præget landskabet – og derved skabt nutidens kulturmiljø.

Hulltræ i Alstrup Krat. Ifølge folketroen kureres sygdom ved at blive trukket igennem sådanne huller.

På opdagelse

Hohøj er ikke alene på bakken. Omkring den og i Alstrup Krat, 300 – 400 m mod nord, ligger der en række mindre gravhøje. Øst for Hohøj findes en jernaldersbebyggelse, hvis indbyggere anlagde og dyrkede de marker, som endnu ses i Alstrup Krat. I skoven findes også bopladsens dyrefold og kreaturstier, et middelalderligt mølletomt samt ældgamle hulvejе og andre vejspor.

Digital opmåling af kulturspor og landskabet i Alstrup Krat.

Dyb hulvej i Alstrup Krat.

ET ENESTÅENDE KULTURMILJØ

PRAKTISKE OPLYSNINGER

Til og fra Alstrup Krat og Hohøj

Følg offentlig sti fra Mariager centrum eller tag skolebusrute 2 : Mariager - Skrødstrup - Havndal. Om sommeren kan det anbefales at tage turen til Mariager med Mariager – Handest veteranbanen (se www.jernbaner.dk/mhvj)

Læs mere

Skov- og Naturstyrelsen har i samarbejde med Nationalmuseet, Kulturhistorisk Museum Randers og Århus Universitet udgivet bogen:

„Fra Fortidsminder til Kulturmiljø - hvad Alstrup Krat og Hohøj gemte"

Den rigt illustrerede bog kan købes hos den lokale boghandler eller hos:
"Frontlinien"
Rentemestervej 8
2400 København NV
Tlf: 70 12 02 11 frontlinien@frontlinien.dk

Korudsnit efter tilladelse KMS G18/1997

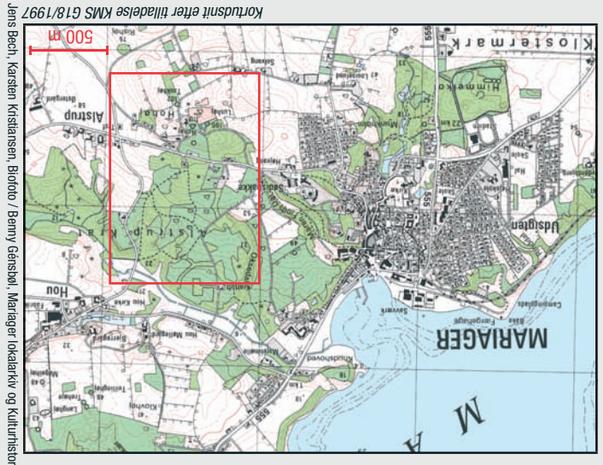

Yderligere oplysninger

Fussingø Statsskovdistrikt Tlf: 86 45 45 00 www.sns.dk/Fussingoe/

Kulturhistorisk Museum Randers
Stemannsgade 2
8900 Randers Tlf: 86 42 86 55 www.khm.dk

Skov- og Naturstyrelsen
der hører under Miljø og Energiministeriet, forvalter naturarealer over hele landet, og driften heraf tilgodeser både friluftsformål, produktionshensyn og beskyttelse af natur- og kulturværdier.

Skov- og Naturstyrelsen
Haraldsgade 53, 2100 København Ø
Tlf. 39 47 20 00 Internet: www.sns.dk

Tryk: Hornslet Bogtrykkeri A/S . Tryksag med nordisk miljømærke, licensnr. 541 475

2. udgave 2005. Tekst / layout: Arkæolog Karsten Kristiansen Tlf: 86377050. Foto: Jens Bech, Karsten Kristiansen, Biofoto / Benny Gerstrøm, Mariager lokalarkiv og Kulturhistoriske Museum, Randers.

ALSTRUP KRAT OG HOHØJ - en turguide